

Projev na XXX. zasedání Akademického sněmu AV ČR dne 26. dubna 2007

Vážené členky a členové Akademického sněmu, vážení hosté,
dámy a pánové,

v podkladech pro dnešní jednání jste dostali návrh výroční zprávy o činnosti Akademie věd České republiky za rok 2006 a zprávu o činnosti Akademické rady za čtyři měsíce od našeho posledního zasedání. Diskusi k těmto dvěma dokumentům uvedu nyní poznámkami k těm otázkám, které pokládám za zvláště aktuální a důležité.

Prvního ledna letošního roku se všech 51 vědeckých pracovišť AV ČR i dvě další pracoviště, dosud označovaná jako servisní, staly veřejnými výzkumnými institucemi. Jedinou státní organizací v rámci Akademie zůstala její Kancelář, správce rozpočtové kapitoly. Zároveň nabyly tímto dnem účinnosti nové Stanovy Akademie věd ČR, které v duchu zákona o veřejných výzkumných institucích podstatně mění postavení, vnitřní uspořádání, pravomoci i hospodaření pracovišť a v souladu s novelou zákona o Akademii věd ČR významným způsobem modifikují i působnost a pojetí činnosti celoakademických orgánů. Ty se totiž v novém uspořádání Akademie staly z orgánů řídicích a správních **orgány zřizovatele**. Do vlastnictví pracovišť jako veřejných výzkumných institucí přešlo 98,75 % dřívějšího státního nemovitého i movitého majetku, k němuž měla příslušnost hospodaření Akademie věd. Hodnota tohoto majetku v pořizovacích cenách představuje úctyhodnou částku **16,8 miliardy Kč**.

V prvních měsících letošního roku se v rychlém sledu uskutečnila řada ekonomických, právních a organizačních kroků k realizaci této velké změny. Již počátkem ledna byly pracovištím převedeny finanční prostředky, které musely být k datu přechodu na veřejné výzkumné instituce uloženy centrálně. Byly pořízeny protokoly o movitém i nemovitém majetku, který k 1. lednu 2007 přešel na pracoviště, a přechod vlastnických a jiných práv k nemovitému majetku byl zapsán do katastru nemovitostí. Protože nevelká část nemovitého majetku dosud zůstala jako státní majetek v příslušnosti hospodaření Akademie věd (jde o několik budov a pozemků v Praze a Brně), je jejich správa zatím zajišťována na základě příkazních smluv a jejich optimální využití a vložení do majetku veřejných výzkumných institucí bude dořešeno. Akademická rada v současné době průběžně projednává a schvaluje

smlouvy o nekomerčním nájmu mezi akademickými pracovišti nebo o jiných formách využívání nebytových prostor.

Pokud jde o budování nové vnitřní struktury pracovišť jako veřejných výzkumných institucí, proběhla na všech pracovištích v souladu se Stanovami Akademie shromáždění výzkumných pracovníků, která do čela pracovišť demokraticky zvolila jejich nové hlavní koncepční a řídicí orgány – **rady pracovišť** . Rady si zvolily své předsedy a místopředsedy a neprodleně po svém ustavení vyhlásily výběrová řízení na obsazení funkcí **ředitelů pracovišť** . Tato řízení se nyní uzavírají a na základě jejich výsledků jsem mohl po projednání v Akademické radě jmenovat již k 1. květnu 2007 prvních 16 ředitelů pracovišť.

K 1. květnu 2007 jmenovala Akademická rada rovněž předsedy, místopředsedy a další členy **dozorčích rad pracovišť** , které tak mohou již v příštím měsíci zahájit svou odpovědnou činnost. Lze očekávat, že konstituování všech nových orgánů pracovišť Akademie bude úspěšně dokončeno v zákonem stanoveném šestiměsíčním termínu do 30. června 2007.

Dovolte mi, abych při této příležitosti poděkoval Vám všem, kteří jste se na rychlém a úspěšném splnění těchto úkolů podíleli. Zvláště srdečně děkuji jménem Akademické rady i za svou osobu těm kolegům, kteří byli pověřeni vedením a úspěšně provedli svá pracoviště touto důležitou etapou transformace. Někteří z nich se již neucházejí o funkce řádných ředitelů a těm zejména patří náš dík za práci, kterou pro Akademii vykonali.

V současné době vstupujeme do další, vlastně ještě náročnější etapy existence našich pracovišť jako veřejných výzkumných institucí, v níž půjde o to, abychom rámcem a možnostmi, které nám skýtá nové právní a ekonomické uspořádání Akademie, co nejlépe využívali pro zvýšení úrovně naší vědecké práce a abychom naopak dokázali od počátku čelit i možným problémům.

Přes nezpochybnitelný pokrok, kterého bylo v minulých letech v našem vědeckém výkonu dosaženo a přes řadu velmi dobrých výsledků, které vykazujeme v našich zprávách, máme stále ještě před sebou velký kus cesty abychom se mohli řadit mezi alespoň evropskou špičku. O tom ostatně svědčí tabulky výsledků institucí sestavené Radou pro výzkum a vývoj, kde příliš mnoho našich ústavů je hodnoceno průměrně a dokonce podprůměrně. I když víme, že tyto tabulky jsou založeny na velmi nedokonalé metodice, která leckde vede až k absurdním výsledkům hodnocení, určité poučení je možno si z tohoto materiálu vzít.

Proto je prvním požadavkem na nově zvolené rady pracovišť a nové ředitele, aby byli ve své práci **kritičtější a přísnější** než dosud, aby energicky materiálně i morálně podporovali vědeckou excelenci a dokázali udělat nápravu tam, kde tato excelence chybí. Jenom to odpovídá zájmům Akademie a celé české vědy.

Z těchto důvodů přikládám velký význam **hodnocení plnění současných výzkumných záměrů pracovišť na léta 2005 – 2010**, které se uskuteční „na půl cestě“, tedy příští rok. Noví ředitelé a nové rady pracovišť budou mít do té doby právě dost času k tomu, aby plně pronikli do situace pracoviště, poznali kvalitu práce, výkonnost a perspektivy všech pracovních týmů i jednotlivých vědců a sami ji kriticky zhodnotili. Pomůckou k tomu jim mohou být i tématické okruhy kritérií pro průběžné hodnocení výzkumných záměrů, které jsou již zveřejněny na internetové stránce Akademie. Bude též třeba, aby nově ustanovené orgány pracovišť porovnal původní znění výzkumných záměrů s novými skutečnostmi, tendencemi a možnostmi. Na základě toho by pak měly upřesnit i celou koncepci další činnosti pracoviště jako veřejné výzkumné instituce na příští tři roky, tedy do doby, kdy se stávající výzkumné záměry ukončí a proběhne jejich podrobné závěrečné hodnocení, které bude mít zásadní význam pro další financování pracovišť.

V tomto smyslu je tedy nutno přistupovat k personální práci. Zatím se můžeme těšit z toho, že na většině našich pracovišť se s pozvolným růstem počtu jejich zaměstnanců, k němuž v posledních letech dochází, dále zlepšuje i jejich vědecký výkon a jejich kvalifikační struktura. Avšak není tomu tak všude, a proto musíme dbát na to, aby byl nárůst počtu pracovníků vždy doprovázen i zvýšením kvality vědecké práce.

Znovu také připomínám otázku úrovně časopisů našich pracovišť a v některých případech dokonce i pochybností o účelnosti jejich dalšího vydávání, o které jsem hovořil již na minulém zasedání našeho Sněmu.

Akademická i Vědecká rada zastávají názor, že v polovině řešení současných výzkumných záměrů by nemělo docházet ke změně zařazení pracovišť do výkonnostních kategorií. Výsledky tohoto průběžného hodnocení by však měly odhalit skutečnosti, ať již pozitivní nebo negativní, které by k takovému přeřazení mohly vést při závěrečném hodnocení. Zejména případným zjištěním negativního vývoje by se rady pracovišť i ředitelé měli velmi zodpovědně zabývat.

A konečně nelze zapomenout na to, že výsledky nyní chystaného hodnocení a podněty, které z něj vzejdou, budou důležité nejen pro jednotlivá pracoviště, ale

budou i základem pro přípravu **koncepce další činnosti celé Akademie od roku 2009**, jejíž zpracování a schválení nás v příštím roce také očekává.

Výraznější zlepšování naší vědecké práce by mělo být hlavním, ne však jediným výstupem přechodu pracovišť na formu veřejných výzkumných institucí. Druhou oblastí, v níž by se tato změna měla výrazně projevit, je **spolupráce Akademie věd s vysokými školami**. Právní i ekonomická podoba obou institucí se nyní značně sblížila, a to by mělo vést i ke stále těsnějšímu všestrannému propojování našich sil a kapacit ve výzkumné i pedagogické sféře, v přípravě tolik potřebných nových vědeckých a vědeckopedagogických pracovníků i v dalších oblastech. Je ovšem samozřejmé, že zde musí jít o dobrovolný, vzájemně dohodnutý organický proces, který bude užitečný nebo aspoň přijatelný pro všechny zúčastněné strany a který ovšem bude hlavně prospěšný pro zájmy a potřeby naší vědy a výzkumu jako celku.

Tam, kde naše možnosti nejsou plně využívány při školení doktorandů doporučuji zaměřit se na statut postdoktorandů, v naší struktuře je to kategorie **3a**. Postdoktorand je mladý vědec, který přichází na několikaletý pracovní pobyt, chce získat co nejlepší výsledky, odejít jako postdoktorand na jiné pracoviště a po takto získaných zkušenostech z několika pracovišť získat stálou pozici.

A konečně třetí oblastí, v níž se s přechodem na veřejné výzkumné instituce logicky a přímo prvoplánově otevírají pracovištím Akademie daleko větší a výhodnější možnosti, je jejich **spolupráce s průmyslem a vůbec s hospodářskou, kulturní a společenskou praxí** v nejširším slova smyslu. Zde nejsou ještě právně dořešeny všechny aspekty a budeme se tím muset urychleně zabývat. Ne náhodou jsme proto o vystoupení na dnešním zasedání požádali externího člena našeho Sněmu a generálního ředitele největšího a nejúspěšnějšího českého farmaceutického podniku ZENTIVA pana Ing. Jiřího Michala, který nám, mohu-li tak říci, ukáže „z druhé strany“ pohled na význam a možnosti dalšího rozvoje spolupráce vědy a výzkumu s náročnou průmyslovou praxí.

Závěrem pasáže o přechodu na veřejné výzkumné instituce mi dovoluji ještě jednu zásadní poznámku. Není pochyby o tom, že tento přechod, rozdělení majetku na jednotlivá pracoviště a další posílení jejich ekonomické a organizační samostatnosti dále rozvolní i celkovou strukturu Akademie věd jako soustavy vědeckých pracovišť. To je sám o sobě pozitivní proces. Vždyť my starší ještě velmi dobře pamatujeme někdejší centralizované, administrativně – byrokratické „řízení“

vědy a výzkumu. Tento systém jako celek sice zanikl listopadem 1989, ale některé jeho zbytky v různých oblastech a v různých souvislostech dosud přežívají. Proto je demokraticky uspořádaná soustava akademických pracovišť i nadále **důležitou záštitou svobody vědeckého bádání, korektního, kvalifikovaného a průhledného rozdělování státních dotací na výzkumnou činnost i ochrany před momentálními politickými zásahy a tlaky**. Význam a síla této soustavy jsou přitom přímo úměrné její **jednotě a soudržnosti**. Poučení o Svatoplukových prutech je stále platné.

Neodmyslitelnou podmínkou úspěšného naplňování pozitivních předpokladů přechodu na veřejné výzkumné instituce je ovšem i příznivé vnější prostředí, v němž se bude naše další činnost odehrávat. Přes mnohá ujišťování ze strany minulých i současných vládních činitelů o prioritě podpory výzkumu, stále nejsme na takové úrovni, abychom mohli nejlepším evropským nebo dokonce světovým výzkumným institucím konkurovat.

Nedávno ustavená nová vláda ČR ve svém programovém prohlášení opět vyhlásila podporu rozvoje vědy, výzkumu a vzdělávání za jednu ze svých hlavních priorit, která nemá být postižena ani přísnými úspornými opatřeními v rámci reformy veřejných financí. Ceníme si toho, že se pan premiér Topolánek sám ujal vedení vládní Rady pro výzkum a vývoj. Rada by ale potřebovala reformu. Jsou v ní vedle sebe členové, kteří jsou z významných institucí a rozhodují se znalostí konkrétních problémů a u vědomí zodpovědnosti za celý systém výzkumu a vývoje. A vedle nich pak členové, kteří žádnou zodpovědnost nenesou.

Na základě našich dlouhodobých požadavků a připomínek jsou realizována některá naléhavě potřebná legislativních opatření, zejména novelizace zákona č. 130/2000 Sb., která by měla umožnit spolufinancování evropských výzkumných projektů. Především byla tato novela Poslaneckou sněmovnou přijata. Chystá se také novelizace zákona o dani z přidané hodnoty, která by měla zajistit refundování DPH u evropských projektů a případně i v širším měřítku. Zde chci velmi poděkovat pánům poslancům **Waltru Bartošovi** a **Ivanu Ohlídalo**, první místopředsedkyni Rady pro výzkum a vývoj **Miroslavě Kopicové**, a paní **Simoně Weidnerové** z Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy za jejich aktivní přístup k těmto problémům.

Přesto nás některé skutečnosti, zvláště pokud jde o financování výzkumu a vývoje, i nadále znepokojují. Počátkem dubna přijala vláda usnesení č. 323/2007

k praktické realizaci reformních kroků chystaných v letech 2007 až 2010. V tomto usnesení se mimo jiné stanoví i celkový objem veřejných prostředků, které mají být v příštích letech věnovány na výzkum a vývoj. I když se tento objem má na rozdíl od jiných oblastí nadále mírně zvyšovat, nebude stačit na spolufinancování evropských projektů ze strukturálních fondů. Po jednání paní dr. Kopicové s panem ministrem financí Kalouskem se ale zdá, že vývoj v této oblasti je pozitivní.

Vážené kolegyně a kolegové, další část svého vystoupení bych rád věnoval některým aktivitám naší Akademie v rámci **evropské spolupráce a evropského výzkumného prostoru**, jejichž místo a význam v naší činnosti neustále vzrůstají. Dosavadní účast pracovišť Akademie v evropských výzkumných projektech není špatná. V roce 2006 jsme se podíleli na 209 projektech šestého Rámcového programu a příspěvek Evropské komise na jejich realizaci činil okolo 200 milionů Kč. Oproti předchozím létům přitom vzrostla průměrná kontrahovaná částka na jeden projekt, což svědčí o tom, že se naše vědecké týmy více zapojují i do finančně náročnějších projektů. Zároveň se zvýšil i počet našich pracovišť, která působí jako koordinátoři projektů. Aktivně se zapojily např. Fyzikální ústav, Ústav makromolekulární chemie, Ústav jaderné fyziky, Ústav teoretické a aplikované mechaniky a Národohospodářský ústav. To vše jsou výsledky, které dávají dobré předpoklady k nástupu do dalšího, sedmého Rámcového programu.

Tento program začíná v letošním roce a v jeho rámci již bylo vyhlášeno prvních 46 výzev. Nový program klade zvýšený důraz na integrační proces, na podporu nadnárodních sítí a na mezinárodní spolupráci tak, aby se postupně vytvářela vědecká základna společné politiky a společných aktivit Evropské unie. V 7. Rámcovém programu byla po obsáhlé diskusi, na níž se aktivně podílela i naše Akademie, zavedena jednodušší pravidla účasti – jednotný nákladový model pro řešitele výzkumných projektů a podpůrný systém financování projektů formou dluhového financování pod gescí Evropské investiční banky. A protože, jak jsem se již zmínil, jsou odstraňovány i dosavadní legislativní překážky z naší strany a na spolufinancování evropských projektů je v letošním státním rozpočtu vyhrazena částka 500 milionů Kč, jsou opravdu dány všechny předpoklady k tomu, aby se naše pracoviště do projektů sedmého Rámcového programu co nejaktivněji zapojila.

Výraznou inovací v evropské výzkumné spolupráci je i vytvoření Evropské výzkumné rady (ERC), která je novým autonomním orgánem, z něhož by se perspektivně mohla vyvinout evropská grantová agentura. Zárukou odbornosti této

instituce je její Vědecká rada, tvořená 22 předními evropskými vědci včetně Pavla Exnera z našeho Ústavu jaderné fyziky. První výzva pro podávání projektů již byla učiněna s cílem podpory vynikajících mladých vědeckých pracovníků. Následovat bude program podpory bez věkového omezení. Oba tyto programy jsou pro evropská vědecká pracoviště velkou výzvou, protože jsou nejen nástrojem podpory a stabilizace významných vědců, ale budou mít i prestižní charakter jako kritérium pro poměrování kvality jednotlivých institucí. Věřím, že se naše pracoviště v tomto procesu neztratí a že i v těchto soutěžích budeme úspěšní a to i přes ne zcela srovnatelné podmínky v kterých pracujeme. Mimochodem, příští jednání Vědecké rady ERC bude v Praze ve dnech 14. a 15. května.

Mimořádné možnosti pro rozvoj a modernizaci zejména naší výzkumné infrastruktury, nám dává využití **strukturálních fondů Evropské unie** na programovací období 2007 – 2013. Udělali jsme si přehled o plánovaných projektech, které jsou nyní interně hodnoceny. Znovu však připomínám, že do projektů na využití strukturálních fondů EU v oblasti vědy a výzkumu je třeba vstupovat nejen s odvahou, ale i s náležitou rozvahou. Nejde totiž jen o záruku kofinancování počáteční výstavby nových budov a jejich přístrojového vybavení, ale zejména také o včasné personální zabezpečení nových pracovišť a o zajištění jejich fungování po roce 2013, kdy podpora z evropských fondů skončí.

K prohloubení naší účasti na integraci evropského výzkumu bude účelné do budoucna více využívat i informační a výkonné pomoci **Českého centra pro mobilitu**, které již druhým rokem funguje při Akademii věd a je součástí celoevropské mobilitní sítě. Jeho pomoc je možno uplatnit zejména při usnadňování podmínek pro zapojování zahraničních vědeckých pracovníků do našich výzkumných projektů, při odbourávání případných administrativních překážek pro jejich zaměstnávání i při řešení problémů s financováním jiných výzkumných aktivit z evropských zdrojů.

Závěrem těchto poznámek bych ještě rád připomenul, že Česká republika se již nyní intenzivně připravuje na převzetí **předsednictví Evropské unie** v prvním pololetí 2009. To pro Akademii věd znamená především úkol spolupracovat na formulování evropských priorit v oblasti výzkumu a vývoje, které by měly být začleněny do celkového koncepčního dokumentu. Bude též vhodné, aby naše pracoviště, která se budou v příštím období podílet na pořádání velkých

mezinárodních vědeckých akcí, usilovala i o jejich začlenění do programu našeho předsednictví.

Dovolte mi nyní, abych na závěr svého vystoupení ještě stručně připomenul **některé významné události**, k nimž v poslední době došlo nejen v naší vědecké práci, ale v celém životě Akademie a o nichž jste v předložených písemných zprávách nebyli podrobněji informováni.

V minulém týdnu jsme slavnostně uvedli do provozu **novostavbu Ústavu molekulární genetiky**, vybudovanou v rámci programu INFRAGEN, jako první velkou stavbu Akademie po roce 1989, která podle mého přesvědčení splňuje všechny požadavky, odpovídající vědeckému pracovišti 21. století.

V letošním roce obnovíme po pětileté náročné rekonstrukci činnost **konferenčního centra v zámku Liblice**, jehož služby budou na podstatně vyšší úrovni než v minulosti a stanou se, jak věřím, přínosem pro činnost celé soustavy našich vědeckých pracovišť.

Úspěšně probíhá příprava výstavby pracoviště **tokamaku COMPASS D**, který Ústav fyziky plazmatu přejímá z Culhamu ve Velké Británii a jímž bude naše přístrojová základna doplněna o velmi důležité zařízení. V této souvislosti připomínám, že tento ústav spolu se Střediskem společných činností Akademie a s Fakultou jadernou a fyzikálně inženýrskou ČVUT bude v červnu 2007 i organizátorem významné putovní výstavy „Fusion Expo“, která se pořádá pod záštitou Euroatomu a seznámí naši veřejnost s výzkumem a perspektivou jaderné fúze jako možného zdroje energie.

V oblasti společenských a humanitních věd byl vydán závěrečný pátý svazek **Českého jazykového atlasu**, čímž byl uzavřen velký vědecký projekt související s atlasem evropských jazyků. Atlas má nenahraditelnou hodnotu pro další jazykovědná bádání, zejména pro zkoumání vývoje jazyka a interetnických vztahů.

Velký společenský význam má též monografie týmu pracovníků Sociologického ústavu „**Nerovné šance na vzdělání. Vzdělanostní nerovnosti v České republice**“ a podíl Ústavu pro soudobé dějiny na uspořádání březnové mezinárodní vědecké konference k **30. výročí založení Charty 77**. Právě v těchto dnech probíhá mezinárodní filozofická konference pořádaná u příležitosti stého výročí narození a 30tého výročí úmrtí **Jana Patočky**.

Velmi úspěšně se rozvíjí spolupráce Ústavu organické chemie a biochemie s americkou firmou Gilied Science. Do klinických zkoušek jdou nové přípravky.

Prestižní časopis ELECTROPHORESIS požádal Ústav analytické chemie o sestavení čísla věnovanému dílu bývalého ředitele ústavu Petra Bočka.

Došlo i k některým technicko-administrativním změnám v životě Akademie. Snad nejdůležitější je zavedení nového **ekonomického informačního systému**. To byl náročný úkol, nebyl zprvu všemi přijímán bez výhrad, ale dnes se ukazuje jeho oprávněnost.

Důležitou součástí naší práce je konečně ovšem i její **vlastní propagace**. Zde budujeme systém aktivit, které pravidelně seznamují nejen média, ale i přímo veřejnost s výsledky našeho výzkumu a s děním ve vědě. Tato práce se odráží, jak se mi zdá, ve zvyšování zájmu o vědeckou problematiku jak v médiích, tak zejména i u mladých lidí. Dá se říci, že i na „trhu“ propagace a popularizace vědy začíná vznikat konkurenční prostředí. Je proto důležité, aby všichni naši pracovníci, kteří se zapojují do popularizačních aktivit nebo vystupují v médiích, důsledně zdůrazňovali svou příslušnost k pracovišti a k Akademii věd. A bude též třeba přicházet se stále novými aktivitami, např. i prostřednictvím internetu, které bychom měli včas a dobře prosadit.

Vážené členky a členové Akademického sněmu, vážení hosté, jsem přesvědčen o tom, že současná situace Akademie, dosahované výsledky i pracovní atmosféra naprosté většiny našich pracovišť nás opravňují k optimizmu a k naději na další vzestup stále lepší vědy. Věřím, že se každý z nás přičiní svou prací o to, aby se tato naděje stala skutečností. Děkuji Vám za pozornost.

